

2011

۵۰۰

۱

۴۵۸

نارنجستان

WWW.KETAB.IR

- سرشناسه: احمدیان دلاویز، حسن، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور: تعامل علمی و فرهنگی علمای شیعه و سنی از قرن ۱۴ تا ۱۴۰۰ ه.ق /
حسن احمدیان دلاویز، محمدرضا ضیایی، علی جدیدبناب.
مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۴۰۸ ص
مرجع تولید: پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۴۰۳-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: مجتهدان و علما -- سرگذشت نامه: 'Biography -- Ulama
موضوع: شیعه و اهل سنت: 'Relations -- Shi'ah
موضوع: فقیهان شیعه -- سرگذشت نامه: 'Biography * -- Faqihs, Shiite
موضوع: فقیهان اهل سنت -- سرگذشت نامه: 'Biography * -- Faqihs, Sunnites
موضوع: وحدت اسلامی: 'Islam -- Unity
شناسه افزوده: ضیایی، محمدرضا، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده: جدید بناب، علی، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده: جامعة المصطفی العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی
رده بندی کنگره: ۲۹۷/۹۹۶
رده بندی دیویی: ۵۳۰۴۱۳۳
شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۰۴۱۳۳

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

تعامل علمی و فرهنگی علمای شیعه و سنی از قرن ۱۴ تا ۱۴۰۰ ه.ق
مؤلفان: حسن احمدیان دلاویز، محمدرضا ضیایی، علی جدیدبناب
چاپ اول: ۱۳۹۷ ش / ۱۴۴۰ ق
ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی
● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مواکز بخش

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸:
تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / ۲۵۰۳۷۸۳۹۳۰۵ / (داخلی ۱۰۵) / تلفکس:
ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵. ۳۲۱۳۳۱۰۶

 <http://buy-pub.miu.ac.ir>

 @pub_almostafa

بسیاسی از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

■ ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
■ ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

■ مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکندی
■ مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
■ ناظر فنی: محمداقرا شکر

تعامل علمی و فرهنگی
علمای شیعه و سنی از قرن ۴ تا ۱۴ هـ.ق

حسن احمدیان دلاویز
محمد رضا ضیایی
علی جدید بناب

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی ره و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفی ص العالمیة» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ص

پیش‌گفتار

پژوهش در زمینه تعامل علمای شیعه و سنی، پیشینه‌ای به درازای عمر مذاهب اسلامی دارد. نظر به سیره و سنت علمای اهل تعامل در جهان اسلام، شناخت شیوه‌های تعامل اندیشمندان شیعه و سنی در عرصه‌های مختلف در قالب پژوهش‌های تاریخی با رویکرد ارائه راهکارهای مناسب برای ایجاد وحدت و تقریب بین مذاهب، مورد توجه کاوشگران تاریخ اسلامی قرار گرفته است.

در پرتو پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران و جامه عمل پوشاندن به منویات امام خمینی (ره) و رهبری معظم انقلاب، عرصه‌ای شگرف برای شناخت اسلام واقعی به جهان بشریت و زمینه‌ای برای تعامل شیعه جعفری با دیگر مذاهب اسلامی فراهم شد. نهادهای علمی و تحقیقاتی، از جمله جامعه المصطفی (ع) العالمية، تمام تلاش و همت خود را در جهت استفاده از این ظرفیت عظیم به کار گرفته و زمینه‌های لازم برای گسترش و معرفی تعامل علمای شیعه و سنی در سطح بین‌الملل و جهان اسلام را فراهم ساخته است.

گروه تاریخ و سیره پژوهشکده علوم اسلامی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی (ع) (ع)، در این راستا و با در نظر گرفتن انواع و شیوه‌های تعامل، طرحی را با عنوان «تعامل علمای شیعه و اهل سنت از قرن چهارم تا چهاردهم هجری قمری» در دستور کار قرار داد تا بر اساس آن، پژوهشی در متون تاریخی و رجالی انجام گیرد و با استناد به این متون، که از منابع معتبر و اصیل اسلامی اند، تعامل علما در این بازه زمانی مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

اثر حاضر که فضیلتی ارجمند و پژوهشگران همکار گروه تاریخ و سیره حجج الاسلام

والمسلمین آقایان: حسن احمدیان دلاویز، محمدرضا ضیایی و علی جدیدبناب آن را به انجام رسانده‌اند، در صدد نمایش تصویری روشن از تعامل علمای شیعه و سنی در دوره مورد نظر است. ایشان ضمن بررسی اجمالی مبانی تعامل از منظر قرآن و سنت و شناسایی شخصیت‌های برجسته همگرا در این اعصار، نمادهای تعامل علمی و فرهنگی را مورد واکاوی دقیق قرار داده‌اند.

پژوهشکده علوم اسلامی، ضمن تقدیر از تلاش ایشان در تدوین این اثر، برای معرفی و شناساندن شخصیت‌های تعاملگر و عملکرد آنان، در سطح بین‌الملل و آشنایی فرهیختگان و دانش‌پژوهان عرصه تاریخ اسلام، از عنایت ریاست محترم پژوهشگاه المصطفی علیه السلام: حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسین متقی، ریاست محترم پژوهشکده علوم اسلامی: حجت الاسلام والمسلمین دکتر عزالدین رضانژاد، مدیر محترم گروه تاریخ و سیره: حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسین عبدالمحمدی و ارزیاب علمی اثر: حجت الاسلام والمسلمین دکتر رسول رضوی و همچنین از همکاری بخش‌های مختلف جامعه المصطفی علیه السلام که امکان چاپ و نشر این پژوهش را در قالب کتاب فراهم آورده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کند.

پژوهشکده علوم اسلامی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی علیه السلام

فهرست

۲۳.....	مقدمه
۲۷.....	کلیات تحقیق (طرح تحقیق)
۳۵.....	۱. معناشناسی، انواع و مبانی تعامل
۳۵.....	معناشناسی تعامل فرهنگی علمای شیعه و سنی
۳۶.....	۱. تعامل
۳۷.....	۲. فرهنگ
۳۹.....	۳. علمای شیعه و سنی
۳۹.....	انواع تعامل
۴۱.....	۱. مبانی تعامل از دیدگاه قرآن و سنت
۴۲.....	الف) مبانی تعامل از نگاه قرآن
۴۳.....	یکم: عقیده به توحید
۴۴.....	دوم: اطاعت و پیروی از رسول خدا ﷺ در مقام اسوه و الگو
۴۵.....	سوم: اخوت دینی
۴۶.....	چهارم: رعایت ظواهر اسلام
۴۶.....	پنجم: مدارا و آسان‌گیری
۴۸.....	ششم: اصول مشترک
۴۹.....	ب) مبانی تعامل از دیدگاه سنت پیامبر ﷺ
۵۰.....	یکم: اخوت ایمانی
۵۰.....	دوم: پذیرش وحدت در آفرینش
۵۱.....	۲. مبانی و پایه‌های تعامل در سنت اهل بیت علیهم السلام
۵۱.....	الف) حفظ و حراست از دین
۵۳.....	ب) تقویت دولت اسلامی

- ۵۴..... (ج) وحدت امت اسلامی.....
- ۵۸..... ۳. شیوه‌های رفتاری اهل بیت علیهم‌السلام با علمای غیر شیعه.....
- ۵۸..... (الف) احترام و بزرگداشت علما.....
- ۵۸..... (ب) بحث آزاد و مباحثه علمی.....
- ۵۹..... (ج) مناظره و انتقاد سازنده.....
- ۵۹..... ۴. پیشینه و مصداق‌های تعامل در سیره عملی معصومین علیهم‌السلام.....
- ۶۴..... (الف) تعامل حضرات معصومین علیهم‌السلام با پیروان سایر ادیان.....
- ۶۶..... (ب) تعامل حضرت علی علیه‌السلام با حاکمان.....
- ۶۶..... یکم: تعامل در امور قضایی.....
- ۶۸..... دوم: تعامل در امور دفاعی و جنگی.....
- ۶۸..... (ج) تعامل ائمه علیهم‌السلام با عالمان اهل سنت.....
- ۶۹..... یکم: تعامل امام حسین علیه‌السلام با نافع بن ازرق.....
- ۷۰..... دوم: تعامل امام صادق علیه‌السلام با علمای اهل سنت.....
- ۷۵..... سوم: تعامل امام رضا علیه‌السلام با دانشمندان دیگر ادیان و مذاهب.....
- ۷۷..... تلاش اندیشمندان اسلامی در ایجاد وحدت و تعامل.....
- ۸۵..... خاتمه و جمع‌بندی.....
- ۸۷..... ۲. معرفی علمای برجسته اهل تعامل شیعه و سنی.....
- ۸۷..... علمای برجسته اهل تعامل شیعه.....
- ۸۷..... ۱. شیخ مفید (۳۳۶-۴۱۳ق).....
- ۸۸..... ۲. سید مرتضی (۳۳۵-۴۳۶ق).....
- ۹۰..... ۳. سید رضی (۳۵۹-۴۰۶ق).....
- ۹۲..... ۴. شیخ طوسی (۳۸۵-۴۶۰ق).....
- ۹۳..... ۵. ابن شهر آشوب (۴۸۸-۵۸۸ق).....
- ۹۵..... ۶. خواجه نصیرالدین طوسی (۵۹۷-۶۷۲ق).....
- ۹۶..... ۷. علامه حلی (۶۴۷-۷۲۶ق).....
- ۹۷..... ۸. احمد بن فهد حلی (۷۵۷-۸۴۱ق).....
- ۹۸..... ۹. شهید ثانی (۹۱۱-۹۵۵ یا ۹۶۵ق).....
- ۱۰۲..... ۱۰. قاضی سید نورالله شوشتری (۹۵۶-۱۰۱۹ق).....
- ۱۰۳..... ۱۱. سید جمال‌الدین (۱۲۵۴-۱۳۱۴ق).....
- ۱۰۵..... ۱۲. علامه شرف‌الدین (۱۲۹۰-۱۳۷۷ق).....

- ۱۰۶..... ۱۳. آیت الله العظمی بروجردی (۱۲۵۴ - ۱۳۴۰ ش / ۱۲۹۲ - ۱۳۷۸ ق)
- ۱۰۸..... ۱۴. کاشف الغطا (۱۲۹۴ - ۱۳۷۳ ق)
- ۱۰۹..... ۱۵. امام موسی صدر (۱۳۷۰ ش)
- ۱۱۱..... علمای برجسته اهل تعامل سنی
- ۱۱۱..... ۱. احمد بن شعیب نسائی شافعی (۲۱۵ - ۳۰۳ ق)
- ۱۱۲..... ۲. قاضی عبدالجبار معتزلی (۳۲۰ - ۴۱۵ ق)
- ۱۱۳..... ۳. خطیب خوارزمی (۴۸۴ - ۵۶۸ ق)
- ۱۱۵..... ۴. نجم الدین کاتبی قزوینی (۶۰۰ - ۶۷۵ ق)
- ۱۱۶..... ۵. ابن فوطی (۶۴۲ - ۷۲۳ ق)
- ۱۱۸..... ۶. مقریزی شافعی (۷۶۶ - ۸۴۵ ق)
- ۱۲۱..... ۷. شمس الدین محمد بن طولون حنفی (۸۸۰ - ۹۵۳ ق)
- ۱۲۳..... ۸. عبدالرحمان کواکبی (۱۲۷۱ - ۱۳۲۰ ق)
- ۱۲۵..... ۹. شیخ محمد عبده (۱۲۶۶ - ۱۳۲۳ ق)
- ۱۲۶..... ۱۰. شیخ محمد بخیت (۱۲۷۱ - ۱۳۵۴ ق)
- ۱۲۷..... ۱۱. سید قطب (۱۹۰۶ - ۱۹۶۶ م / ۱۳۲۸ - ۱۳۸۸ ق)
- ۱۲۸..... ۱۲. شیخ محمود شلتوت (۱۳۱۰ - ۱۳۸۰ ق)
- ۱۲۹..... خاتمه و جمع بندی
- ۱۳۱..... ۳. نمادهای تعامل علمی علمای شیعه و سنی
- ۱۳۱..... تدریس و تدرس (استاد و شاگردی)
- ۱۳۱..... ۱. شیخ مفید
- ۱۳۲..... ۲. ابوعلی فارسی
- ۱۳۳..... ۳. سید رضی
- ۱۳۳..... ۴. ابوالفتح کراچکی
- ۱۳۴..... ۵. شیخ طوسی
- ۱۳۵..... ۶. ابن شهر آشوب
- ۱۳۵..... ۷. امین الدین طبرسی
- ۱۳۶..... ۸. علی بن عیسی اربلی
- ۱۳۶..... ۹. خواجه نصیرالدین طوسی
- ۱۳۶..... ۱۰. سید عبدالکریم بن طاووس
- ۱۳۷..... ۱۱. علامه حلی

۱۲. شهید اول ۱۳۷
۱۳. نجم الدین کاتبی قزوینی (سنی) ۱۳۸
۱۴. قطب الدین شیرازی (سنی) ۱۳۹
۱۵. ابن فوطی (سنی) ۱۳۹
۱۶. تعامل علمی قاضی عبدالجبار معتزلی و شیخ مفید ۱۳۹
۱۷. یحیی بن بطریق ۱۴۰
۱۸. صدرالدین بن حمویه جوینی ۱۴۰
۱۹. قطب الدین رازی ۱۴۱
۲۰. ابوالفتح حسینی ۱۴۲
۲۱. واعظ غزنوی و شاگردان اهل سنت ۱۴۲
۲۲. حضور شهید ثانی در دروس مختلف علمای اهل سنت ۱۴۲
- الف) عالم شافعی، شیخ شهاب احمد رملی ۱۴۴
- ب) عالم سنی حنبلی، شهاب الدین بن نجار ۱۴۴
- ج) عالم سنی، شیخ ابوالحسن بکری ۱۴۴
- د) عالم سنی مالکی، شیخ زین الدین حرّی مالکی ۱۴۵
- هـ) عالم سنی مالکی، شیخ محقق ناصرالدین لقانی مالکی ۱۴۵
- و) یادگیری قرانات مختلف قرآن از عالم سنی شافعی، شیخ ناصرالدین طبلاوی ۱۴۵
- ز) فراگیری قرائت قراء سبعة، از محضر شیخ شمس الدین محمد بن ابی النحاس ۱۴۶
- ح) یادگیری پاره‌ای از فنون از عالم سنی، عبدالحمید سمهودی ۱۴۶
- ط) فراگیری حساب و جبر و مقابله و شرح وسیله، از عالم شافعی ۱۴۶
۲۳. تدرس محمد بن علی حرفوشی، نزد عالم سنی ۱۴۶
۲۴. تدرس شیخ کاظم دجیلی، نزد آلوسی ۱۴۷
۲۵. تدرس فیض محمد کاتب هزاره، نزد اسحاق زائی ۱۴۷
۲۶. تدرس استرآبادی، نزد دو عالم سنی ۱۴۸
۲۷. شمس الدین کیشی ۱۴۸
۲۸. تدرس شیخ محمد حمیدی، نزد علی نسفی ۱۴۸
۲۹. تدرس شیخ یوسف حنفی، نزد حرفوشی عاملی ۱۴۹
۳۰. تدرس ابن حمزه حنفی، نزد حرفوشی ۱۴۹
۳۱. غیاث الدین دشتکی ۱۴۹
- اجازه‌نامه‌ها و استجازه‌ها (مشایخ شیعه و سنی) ۱۵۰
- اجازه‌نامه‌های عالمان شیعه به علمای اهل سنت و بالعکس ۱۵۱

۱. اجازه به ابن شهر آشوب ۱۵۱
۲. اجازه اربلی به تعدادی از علمای عامه ۱۵۱
۳. اجازه نامه علامه حلی به شمس الدین محمد بن احمد الکشی ۱۵۲
۴. اجازه نامه علامه حلی به نجم الدین علی بن عمر کاتبی قزوینی ۱۵۲
۵. اجازه نامه علامه حلی به فاروقی واسطی ۱۵۲
۶. اجازه نامه علامه حلی به عالم سنی، شیخ تقی الدین عبدالله بن جعفر بن علی بن الصباغ کوفی ۱۵۳
۷. اجازه به صدرالدین بن حمویه جوینی ۱۵۳
۸. اجازه به ابن فوطی ۱۵۳
۹. اجازه نامه محمد بن محمد بن احمد حمیدی ۱۵۳
۱۰. اجازه قرشی مکی به تقی الدین فارسی ۱۵۴
۱۱. اجازه صاغانی به ابن طاووس ۱۵۴
۱۲. اجازه به زین الدین تجاریری طاووسی ۱۵۴
۱۳. اجازه نسفی به علامه حلی ۱۵۵
۱۴. اجازه به شهید اول ۱۵۵
۱۵. اجازات شهید ثانی از علمای اهل سنت ۱۵۶
۱۶. اجازات محقق کرکی از علمای اهل سنت ۱۵۷
۱۷. اجازه نامه های حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی از علمای اهل سنت ۱۵۸
- الف) اجازه نامه های آیت الله العظمی مرعشی نجفی از عالمان حنفی ۱۶۰
- ب) اجازه مرحوم مرعشی از عالمان شافعی ۱۶۱
- ج) اجازه مرحوم مرعشی از عالمان مالکی مذهب ۱۶۲
- د) اجازه مرحوم مرعشی نجفی از عالمان حنبلی ۱۶۳
۱۸. اجازه طرفینی آیت الله مرعشی با عالمان اهل سنت ۱۶۳
- الف) اجازه مرحوم نجفی و شیخ احمد ۱۶۴
- ب) اجازه مرحوم مرعشی و شیخ عبدالله ۱۶۴
- ج) اجازه مرحوم مرعشی و شیخ محمد سلیم جندی ۱۶۴
۱۹. ابو عبدالله بن نصر الله الزنجانی ۱۶۷
۲۰. نور الدین علی موسوی عاملی ۱۶۷
- مناظره ۱۶۷
۱. مناظرات شیخ مفید ۱۶۹
- الف) مناظره شیخ مفید با فاضل کتبی ۱۷۲
- ب) مناظره شیخ مفید با فقیه سنی ۱۷۳

۱. (ج) مناظره شیخ مفید با قاضی عبدالجبار (سنی) ۱۷۳
۲. مناظره ابن داعی با جُعل ۱۷۵
۳. مناظره تاج‌الدین تبریزی شافعی با علامه حلی ۱۷۶
۴. مناظره علامه حلی با مخالفان. در حضور سلطان محمد خداپنده ۱۷۶
۵. مناظرات سید بن طاووس ۱۷۹
- الف) مناظره سید بن طاووس با عالم سنی ۱۷۹
- ب) مناظره ابن طاووس با عالم حنبلی ۱۷۹
۶. مناظرات کراچکی با علمای اهل سنت ۱۸۰
۷. مناظره سید حسین بن علی علوی با عالمان اهل سنت ۱۸۰
۸. مناظره قاضی عضد ایجی با عالم شیعی ۱۸۱
۹. مناظره و گفت‌وگو با ارباب مذاهب توسط احمد بن فهد حلی ۱۸۱
۱۰. مناظره ابن ابی‌جمهور ۱۸۱
۱۱. مناظره مرحوم شیخ حسین بن عبدالصمد عاملی (پدر شیخ بهایی) با یکی از علمای اهل سنت ۱۸۲
۱۲. مناظرات و مباحثات علمی شهید ثانی با عالمان سنی ۱۸۳
- الف) مناظره با شیخ محی‌الدین عبدالقادر بن ابی‌الخیر غزی ۱۸۳
- ب) مذاکره با قاضی عسکر روم محمد بن قطب‌الدین بن محمد قاضی‌زاده رومی ۱۸۴
۱۳. مناظره قاضی سید نورالله شوشتری ۱۸۴
۱۴. مناظره شیخ سلیمان بحرانی با برخی عالمان اهل سنت درباره حکم فتح باب اجتهاد ۱۸۴
۱۵. مناظره فندرسکی با سلطان هند و بعضی علمای اهل سنت ۱۸۵
۱۶. مناظره آیت‌الله حکیم با علمای الازهر ۱۸۵
۱۷. مناظره سید مصطفی مرتضی عاملی با عالمان اهل سنت ۱۸۵
۱۸. مناظرات مرحوم آیت‌الله العظمی حاج سید عبدالله طاهری شیرازی با علمای اهل سنت در مکه و مدینه ۱۸۶
۱۹. مناظره‌های سلطان الواعظین شیرازی ۱۸۷
۲۰. مناظره سید احمد فالی با استاد جمال ۱۸۸
۲۱. مناظره سید محمد جواد مهری با عالمان اهل سنت ۱۸۹
۲۲. مناظره شیخ محمد حسین کاظمی با شیخ محمود شکری ۱۹۰
۲۳. مناظره کاشف‌الغطا با احمد امین ۱۹۱
۲۴. مناظره سید عبدالکریم با عالمان و طلاب جامعه مدینه ۱۹۱
- سفر به حوزه‌های علمی شیعه و سنی ۱۹۲
- سفرهای تعاملی شهید ثانی به مناطق سنی‌نشین ۱۹۲
- الف) مسافرت مصر ۱۹۳

ب) مسافرت حجاز.....	۱۹۳
ج) سفر به بیت المقدس.....	۱۹۳
د) سفر به روم (عثمانی سابق و ترکیه کنونی).....	۱۹۴
ه) سفر به بعلبک.....	۱۹۵
و) بازگشت پایانی به وطن.....	۱۹۵
استنساخ (نسخه برداری).....	۱۹۶
۱. استنساخ کتب اهل سنت.....	۱۹۷
الف) استنساخ کتاب.....	۱۹۷
ب) استنساخ المفصل فی صنعة الإعراب.....	۱۹۸
ج) استنساخ علامه حلی از کتاب اعتقادی اهل سنت در یک شب.....	۱۹۸
د) استنساخ اثبات المعاد الجسمانی.....	۱۹۹
ه) استنساخ علامه امینی از کتب اهل سنت.....	۱۹۹
یکم: استنساخ علامه امینی از کتاب شیخ فاضل ابوالخیر.....	۲۰۰
دوم: استنساخ علامه امینی از کتاب علامه مغلطای.....	۲۰۰
سوم) استنساخ از کتاب های میرزا محمد بدخشی.....	۲۰۰
۲. استنساخ کتب شیعه توسط علمای اهل سنت.....	۲۰۱
الف) استنساخ ایضاح المقاصد لقوائد الفوائد.....	۲۰۱
ب) استنساخ رساله ای در علم مثلث.....	۲۰۱
ج) استنساخ ایضاح الفوائد.....	۲۰۲
د) استنساخ اصول اقلیدس.....	۲۰۲
خلاصه نویسی.....	۲۰۲
۱. موجز القانون.....	۲۰۳
۲. اشارات و تنبیهات.....	۲۰۳
۳. محصل الافکار المتقدمین و المتأخرین من العلماء و المتکلمین.....	۲۰۴
۴. تفسیر کشاف.....	۲۰۴
۵. الاستیعاب.....	۲۰۴
۶. الخصائص.....	۲۰۵
۷. المستصفی.....	۲۰۵
۸. شفای بوعلی.....	۲۰۶
۹. تلخیص مقالة الاولى من القیاس.....	۲۰۶
۱۰. الايضاح.....	۲۰۶

۱۱. الاغانی ۲۰۶
۱۲. نوادر المعلمین ۲۰۷
۱۳. نزهة الألباء في طبقات الأدباء ۲۰۷
۱۴. المعارف ۲۰۷
۱۵. التكملة في النحو ۲۰۸
۱۶. الاشباه و النظائر ۲۰۸
۱۷. تلخیص کتاب احیاء العلوم ۲۰۸
۱۸. ربیع الأبوار و نصوص الأخبار ۲۰۹
۱۹. المقامات ۲۰۹
- نامه نگاری ۲۰۹
۱. نامه نگاری بیرونی و ابن سینا ۲۱۰
۲. نامه نگاری بوعلی و ابوسعید ابوالخیر ۲۱۰
۳. نامه نگاری کاتبی قزوینی و علامه حلی ۲۱۱
۴. نامه نگاری علامه حلی و قاضی بیضاوی ۲۱۱
۵. مکاتیب خواجه نصیرالدین طوسی با علمای اهل سنت ۲۱۱
۶. نامه نگاری علامه شرف الدین با علمای اهل سنت ۲۱۵
۷. نامه نگاری خاتون آبادی با علمای اهل سنت هند ۲۱۶
۸. نامه نگاری شاه جهانی شیرازی با علمای اهل سنت ۲۱۷
۹. نامه میرداماد به علمای بغداد ۲۱۸
۱۰. نامه عبدالمجید سلیم به دارالتقرب ۲۱۸
۱۱. نامه عبدالمجید سلیم به آیت الله العظمی بروجردی ۲۱۹
۱۲. نامه آیت الله العظمی بروجردی به شیخ سلیم ۲۲۰
۱۳. نامه دیگر عبدالمجید سلیم به آیت الله العظمی بروجردی ۲۲۱
۱۴. نامه دفتر رئیس دانشگاه الازهر به آیت الله العظمی بروجردی ۲۲۱
۱۵. پاسخ آیت الله بروجردی به نامه شیخ عبدالمجید سلیم ۲۲۲
۱۶. نامه رئیس دانشگاه الازهر شیخ محمد شلتوت به آیت الله العظمی بروجردی ۲۲۲
۱۷. نامه آیت الله بروجردی به سفیر سعودی ۲۲۳
۱۸. نامه شیخ محمد کرمی از قم به دارالتقرب مصر ۲۲۳
۱۹. نامه شیخ عبدالحسین رشتی به دارالتقرب ۲۲۴
۲۰. نامه سرگشاده شیخ محمد تقی قمی به شیخ محمد متولی الشعراوی ۲۲۴
۲۱. نامه شیخ شلتوت به علامه قمی ۲۲۵

۲۲۶.....	۲۲. نامه شیخ محمد شلتوت - شیخ الازهر - به آیت الله العظمی سید محسن حکیم
۲۲۷.....	۲۳. نامه آیت الله میلانی به شیخ شلتوت
۲۲۹.....	۲۴. نامه واعظزاده خراسانی به دکتر طنطاوی، شیخ جامع الازهر
۲۲۹.....	۲۵. نامه جوابیه «شیخ الازهر» به دبیر کل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی:
۲۳۰.....	۲۶. نامه عبدالحلیم محمود شیخ الازهر به حسن سعید
۲۳۱.....	۲۷. نامه دکتر محمد فحام به شیخ حسن سعید
۲۳۲.....	۲۸. مکاتبه عالم اهل سنت بغداد و عالم شیعی اصفهان درباره قادیانگیری
۲۳۵.....	۲۹. نامه سردبیر مجله رساله الاسلام به علامه شرف الدین
۲۳۶.....	۳۰. نامه علامه شرف الدین به دار التقرب مصر
۲۳۷.....	۳۱. نامه شیخ اسماعیل نجفی به دارالتقرب
۲۳۷.....	۳۲. نامه سید صدرالدین صدر به دارالتقرب
۲۳۸.....	۳۳. نامه آیت الله خوانساری به دار التقرب
۲۳۸.....	۳۴. نامه شیخ بزرگ شلتوت به حاج میرزا خلیل کمره‌ای
۲۳۹.....	شرح نویسی
۲۳۹.....	۱. شرح نویسی عالمان اهل سنت بر آثار علمای شیعه
۲۳۹.....	الف) الايضاح
۲۴۰.....	ب) قانون ابن سینا
۲۴۱.....	ج) الهیات شفاء
۲۴۱.....	د) الاشارات و التنبيهات
۲۴۳.....	ه) عیون الحکمة
۲۴۳.....	و) ارجوزه ابن سینا
۲۴۳.....	ز) الهدایة
۲۴۴.....	ح) نهج البلاغه
۲۴۴.....	ط) الذریعة فی اصول الشریعة
۲۴۵.....	ی) فصوص الحکم
۲۴۵.....	ک) التلویحات اللوحیة و العرشیة
۲۴۶.....	ل) حکمة الاشراق
۲۴۶.....	م) تجرید الاعتقاد (تجرید العقاید)
۲۴۷.....	ن) التذکرة فی الهيئة (التذکرة النصیریة)
۲۴۷.....	س) رساله نفس الامر
۲۴۸.....	ع) النجاة

٢٤٨	ف) رساله فعلت فلانتم
٢٤٩	ص) رسالة الامامة
٢٤٩	ق) شرح المجسطى
٢٤٩	ر) بيست باب
٢٥٠	ش) خلاصة الحساب
٢٥٠	ت) دستور العمل و تصحيح جدول
٢٥١	٢. شرح نويسى عالمان شيعه بر آثار علمای اهل سنت
٢٥١	الف) اللمع في العربية
٢٥١	ب) منازل السائرين
٢٥٢	ج) العوامل المائة يا مائة عامل
٢٥٢	د) شهاب الاخبار
٢٥٢	هـ) الكشف
٢٥٣	و) فصول ايلافى
٢٥٣	ز) شذور الذهب في صناعة الكيمياء
٢٥٣	ح) هداية الحكمة
٢٥٤	ط) حكمة العين
٢٥٤	ئ) مفتاح العلوم
٢٥٥	ك) قصيده التائيه
٢٥٥	ل) الشمسية
٢٥٥	م) مختصر ابن حاجب
٢٥٦	ن) الكافية و الشافية
٢٥٦	س) تنزيل الافكار في تعديل الاسرار
٢٥٧	ع) مطالع الانوار
٢٥٧	ف) طوابع الانوار
٢٥٧	ص) آداب البحث و المناظرة
٢٥٨	ق) الفوائد الخراسانية في شرح الفرائض السراجية
٢٥٨	ر) آداب البحث و المناظرة
٢٥٨	ش) حرز الامانى و وجه التهانى
٢٥٩	ت) احياء العلوم
٢٦٠	ث) القواعد البهائية في القواعد الحسابية
٢٦٠	خ) الفيه ابن مالك

۲۶۱	ذ) السبع العلویات
۲۶۱	ض) تهذیب المنطق و الکلام
۲۶۲	یکم: شرح ملا عبدالله
۲۶۲	دوم: شرح جلال الدین دوانی
۲۶۲	ظ) درة المنطق
۲۶۳	غ) الفرائض السراجیه
۲۶۳	حاشیه نویسی
۲۶۴	الف) تفاوت حاشیه نویسی با شرح نویسی
۲۶۶	ب) انواع حاشیه نویسی
۲۶۷	ج) حاشیه نویسی عالمان اهل سنت بر آثار عالمان شیعه
۲۶۷	۱. مطالع الانوار
۲۶۷	۲. اشارات و تنبیهات
۲۶۸	۳. الذریعة فی اصول الشریعة
۲۶۸	۴. حاشیه تفتازانی بر شرح قطب رازی
۲۶۸	۵. التحفة المرضیة
۲۶۸	۶. تعلیقه بر اصطلاحات الصوفیه
۲۶۹	۷. تعلیقه بر حاشیه سیالکوتی
۲۶۹	د) حاشیه نویسی عالمان شیعه بر آثار عالمان اهل سنت
۲۶۹	۱. حاشیه بر حکمة العین
۲۷۰	۲. حاشیه بر شرح قدیم التجرید
۲۷۱	۳. حاشیه بر انوار التنزیل و اسرار التأویل
۲۷۲	یکم: حاشیه قاضی سید نور الله شوشتری بر تفسیر بیضاوی
۲۷۲	دوم: حاشیه صاحب الجروح بر تفسیر بیضاوی
۲۷۲	سوم: حاشیه شیخ بهایی
۲۷۲	چهارم: حاشیه سلطان العلما
۲۷۳	پنجم: حاشیه خلخالی
۲۷۳	ششم: حاشیه کرکی
۲۷۴	هفتم: حاشیه شاه محمد طاهر دکنی
۲۷۴	۴. حاشیه بر شرح جدید تجرید الاعتقاد
۲۷۵	یکم: حاشیه اردبیلی بر شرح تجرید قوشجی
۲۷۶	دوم: حاشیه کمال الدین اردبیلی بر شرح قوشجی

- ۲۷۷..... سوم: حاشیه خفزی بر شرح قوشجی
- ۲۷۸..... چهارم: حاشیه دوانی بر شرح قوشجی
- ۲۸۰..... پنجم: حاشیه خوانساری (۱۰۱۶- ۱۰۹۹ق)
- ۲۸۰..... ششم: حاشیه بسطامی بر شرح قوشجی
- ۲۸۱..... ۵. حاشیه بر شرح المواقف
- ۲۸۲..... یکم: حاشیه قاضی نورالله شوستری
- ۲۸۲..... دوم: حاشیه ملا کمال اردبیلی
- ۲۸۲..... سوم: حاشیه ملا حکیم
- ۲۸۲..... چهارم: حاشیه فاضل هندی
- ۲۸۳..... ۶. حاشیه بر حاشیه شرح شمسیه
- ۲۸۳..... ۷. حاشیه بر شرح عقائد عضدیه
- ۲۸۴..... ۸. حاشیه بر شرح مختصر
- ۲۸۴..... یکم: حاشیه محقق اردبیلی بر شرح مختصر عضدی
- ۲۸۴..... دوم: حاشیه آقا جمال خوانساری بر شرح مختصر عضدی
- ۲۸۴..... سوم: حاشیه امیر محمد اشرف العاملی
- ۲۸۵..... ۹. حاشیه بر شرح العقائد النفسیه
- ۲۸۵..... یکم: حاشیه ابوصلاح بحرانی
- ۲۸۶..... دوم: حاشیه عبداللطیف کرمانی
- ۲۸۶..... سوم: حاشیه اصفهانی
- ۲۸۶..... چهارم: حاشیه ملا صدرا شیرازی
- ۲۸۷..... ۱۰. حاشیه بر تهذیب المنطق و الکلام
- ۲۸۷..... یکم: حاشیه ملا محمد حسین یزدی بر حاشیه ملا عبدالله
- ۲۸۷..... دوم: حاشیه (نامعلوم) بر حاشیه ملا عبدالله
- ۲۸۸..... سوم: حاشیه میرزا رضا تجلی اردکانی
- ۲۸۸..... چهارم: حاشیه کاتب طریحی بر حاشیه ملا عبدالله
- ۲۸۸..... ۱۱. حاشیه بر الهدایه و الوقایه
- ۲۸۹..... ۱۲. حاشیه بر شرح فصوص الحکم قونوی
- ۲۸۹..... ۱۳. حاشیه قیصری بر شرح فصوص الحکم
- ۲۹۰..... ۱۴. حاشیه بر شرح هدایه الحکمة
- ۲۹۰..... ۱۵. حاشیه بر تیسیر الوصول
- ۲۹۰..... ۱۶. مفتاح العلوم

۲۹۱	۱۷. الكافية و الشافية
۲۹۱	۱۸. حاشیه بر شرح مختصر
۲۹۲	۱۹. حاشیه بر شرح تجرید
۲۹۲	۲۰. حاشیه شرح مطول
۲۹۳	۲۱. التنقيح في اصول الفقه
۲۹۳	۲۲. تفسیر کشاف
۲۹۳	۲۳. تحریر اقلیدس
۲۹۴	۲۴. تهذیب المنطق و الکلام
۲۹۴	۲۵. فصل الخطاب
۲۹۴	۲۶. تفسیر بیضاوی
۲۹۵	۲۷. تفسیر الکبیر
۲۹۵	۲۸. حاشیه بر شرح المواقف
۲۹۶	۲۹. حاشیه بر شرح جدید تجرید
۲۹۶	۳۰. آداب المناظره
۲۹۶	۳۱. حاشیه بر شرح فصوص الحکم
۲۹۶	اهدای آثار علمی عالمان شیعه و اهل سنت به یکدیگر
۲۹۷	۱. تهذیب التاریخ
۲۹۷	۲. کامل بهایی (کامل السقیفه)
۲۹۷	۳. شرح نهج البلاغه
۲۹۸	۴. کتاب ثمره بطلمیوس
۲۹۸	۵. انصاری اصفهانی شافعی
۲۹۸	۶. عرب العُباب الزاخر
۲۹۹	۷. زیج خاقانی
۲۹۹	۸. السَّیْنَعُ العُلُویات
۲۹۹	۹. اهدای کتاب المبسوط به شیخ سلیم
۳۰۰	۱۰. اهدای کتاب شرح لمعه به شیخ شلتوت
۳۰۱	۱۱. اهدای کتاب حدیث ثقلین به علمای قاهره
۳۰۲	ارتباطات و مرادفات نزدیک علمای شیعه و اهل سنت
۳۰۲	۱. ابن جنی و سید رضی
۳۰۲	۲. اربلی و عظاملک جوینی
۳۰۲	۳. ابن مسکویه و بدیع الزمان

۳۰۳	۴. مراودات اربلی با عالمان اهل سنت
۳۰۴	۵. مراودات ابن داعی و کاغذی
۳۰۵	نگارش کتاب براساس درخواست عالمان عامه
۳۰۵	۱. اوصاف الاشراف
۳۰۵	۲. مصباح السالکین
۳۰۵	۳. قواعد المرام فی علم الکلام
۳۰۶	۴. تنقیح المناظر
۳۰۶	۵. المسائل العزّیة
۳۰۷	۶. اجوبة مسائل ابن نجم
۳۰۷	۷. ترتیب السعادات
۳۰۷	۸. تذکرة
۳۰۸	۹. روضة الاحباب
۳۰۸	ترجمه
۳۰۹	۱. اصول اقلیدس
۳۰۹	۲. نزهة الارواح و روضة الافراح
۳۰۹	۳. زبدة الحقائق
۳۱۰	۴. ثمره بطلمیوس
۳۱۰	۵. ده قاعده
۳۱۱	۶. منهاج العابدين
۳۱۱	۷. ذخيرة الملوك
۳۱۲	۸. تحرير اقلیدس
۳۱۲	۹. حکمت عمادیه
۳۱۲	۱۰. وفيات الاعيان
۳۱۳	ذیل نویسی
۳۱۳	۱. الصلة
۳۱۴	۲. الايضاح
۳۱۵	۳. تاریخ جهانگشا
۳۱۵	۴. تجارب الأمم و تعاقب الهمم
۳۱۵	خاتمه و جمع بندی
۳۱۹	۴. نمادهای تعامل غیر علمی علمای شیعه و سنی

مقدمه	۳۱۹
مشارکت و همکاری عالمان شیعه و اهل سنت در امور فرهنگی	۳۱۹
۱. سید جمال	۳۱۹
الف) تأسیس و پایه‌گذاری مجله عروة الوثقی	۳۲۰
ب) انجمن ام القرى	۳۲۱
ج) پیشنهاد تأسیس مؤتمری اسلامی در مکه	۳۲۲
۲. حسن البناء	۳۲۲
۳. علامه قمی و تأسیس دار التقرب المذاهب الاسلامیه	۳۲۳
الف) راه‌اندازی نشریه رساله الاسلام	۳۲۶
ب) تدریس فقه مقارن در دانشگاه الازهر	۳۲۸
ج) فتاوی جواز عمل طبق مذهب شیعه	۳۳۰
یکم: صدور فتوای تاریخی شیخ شلتوت	۳۳۰
دوم: فتوای دکتر فرید واصل نصر	۳۳۶
د) حجیت سنت نبوی	۳۳۹
ه) برگزاری مسابقه علمی در باره امام صادق علیه السلام در قاهره	۳۴۳
و) احکام حج طبق مذاهب شش‌گانه	۳۴۴
تدریس و همکاری عالمان شیعه و اهل سنت در یک مدرسه خاص	۳۴۴
تعامل اجتماعی- مذهبی اندیشمندان شیعه و اهل سنت	۳۴۵
۱. عیادت علمای الازهر از علامه قمی	۳۴۵
۲. شرکت در مراسم‌های دینی، مذهبی و اجتماعی یکدیگر	۳۴۶
سخنرانی مرحوم مجددی در مراسم درگذشت آیت‌الله حجت علیه السلام	۳۴۷
۳. برپایی مراسم یابود به مناسبت رحلت شیخ عبدالمجید سلیم از سوی شیخ محمد صالح حائری	۳۴۸
مازندرانی	۳۴۸
۴. برگزاری مراسم عزاداری ابا عبدالله علیه السلام در روز عاشورا در الازهر مصر	۳۵۰
۵. دیدار عالمان شیعه و اهل سنت از مراکز علمی و فرهنگی یکدیگر	۳۵۰
۶. بازدید شیخ محمد محمد الفحام از حوزه علمیه قم	۳۵۱
۷. دیدارها و ملاقات‌های عالمان شیعه و سنی با همدیگر	۳۵۱
الف) ملاقات هیئت علمی الازهر با علمای تهران	۳۵۲
ب) دیدار علمای شیعه با علمای الازهر در قاهره	۳۵۳
تشکیل مجمع تقریب مذاهب اسلامی در ایران	۳۵۴
معرفی مذهب شیعه در مصر با همکاری عالمان شیعه و اهل سنت	۳۵۵

۳۵۵	معرفی شیعه از راه انتشارات دار التقرب
۳۵۶	۱. الحج علی المذاهب
۳۵۷	۲. انتشار کتاب مختصر النافع
۳۵۷	۳. انتشار کتاب تذکره الفقهاء
۳۵۸	۴. حدیث ثقلین
۳۵۸	۵. جمع‌آوری احادیث مورد اتفاق در یک کتاب
۳۶۰	مراکز و پایگاه‌های تعامل علمی و فرهنگی عالمان شیعه و اهل سنت
۳۶۱	مراکز دارالتقرب
۳۶۱	الف) نمایندگی جمعیت تقرب در پاکستان
۳۶۲	ب) تجمع علمای مسلمان لبنان
۳۶۶	ج) مجمع تقرب مذاهب اسلامی
۳۶۷	د) مؤسسه آموزشی و پژوهشی مذاهب اسلامی
۳۶۹	مشارکت در ساخت و مدیریت مراکز علمی و فرهنگی
۳۶۹	۱. رصدخانه مراغه
۳۷۳	۲. رصدخانه الغ بیگ
۳۷۳	۳. کتابخانه رصدخانه مراغه
۳۷۴	۴. مشارکت در ساخت خانه کعبه
۳۷۵	خاتمه و جمع‌بندی
۳۷۹	۵. نتیجه‌گیری
۳۷۹	خاتمه و جمع‌بندی
۳۸۵	کتابنامه
۳۸۵	الف) کتاب‌ها
۴۰۶	ب) مجله‌ها
۴۰۷	ج) سایت‌ها

مقدمه

اسلام، دینی است که بر پایه توحید، نبوت، عدل و معاد پایه‌گذاری شده و در دوران تکونش، تاریخ پرفراز و نشیبی را پشت سر گذاشته است و عالمان دین در شکل‌گیری کیفیت این تاریخ، سهمی بسزا داشته‌اند. تمام مذاهب و فرق اسلامی در اعتقاد به اصول اساسی، مشترک‌اند؛ تنها تفاوت در نوع نگرش به این اصول و مسیر استنباط آن است. اصل امامت را نیز شیعه به اثبات رسانده و وجود مقدس ائمه طاهرين علیهم‌السلام و علم و تقوای زبانزد ایشان نزد بسیاری از فرق اهل سنت، نه تنها پذیرفته و ستایش شده، بلکه مورد علاقه وافر ایشان است. اسلام، دینی لبریز از اندیشه و علم و فرهنگ است و عالمان مسلمان، همواره در پی گسترش و نهادینه‌سازی آموزه‌های رفیع دین‌اند. در این میان، تعامل علمای مسلمان در فرق و مذاهب گوناگون، زمینه را برای توسعه و بالندگی این دین در جهان مهیا می‌سازد. نگاشتن موضوعاتی در راستای اثبات پیشینه تعاملی میان علمای فرق و مذاهب، می‌تواند فصلی نو در ارتباط مثبت و سازنده علما باشد؛ زیرا علم، در بستر گفت‌وگو و مبادله اندیشه‌ها قد می‌کشد و بالنده می‌شود. اندیشه تقریب میان مذاهب اسلامی و نزدیک‌سازی اندیشه‌ها، همواره در ذهن عالمان مسلمان وجود داشته است.

عالمان شیعه و اهل سنت در طول تاریخ، همواره با یکدیگر در گفت‌وگو بوده و در بسیاری موارد از کرسی‌های درس یکدیگر بهره می‌برده و در مناظرات و تعاملات علمی از محضر یکدیگر استفاده می‌کرده‌اند. اساساً اسلام، دین گفت‌وگو و تعامل است و این معنا از ابتدای ظهور این مکتب آسمانی، محسوس و روشن بوده است. نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از ابتدای بعثتش

اساس کار را بر دعوت و گفت‌وگو با ادیان و اقوام مختلف قرار داد و در دوران هجرت، با یهود و نصارا پیمان‌های متعدد بست. از این رو، گفت‌وگو و تعامل، اولین گزینه اسلام بود و جنگ و جهاد با محارب‌ان، تنها زمانی روی می‌داد که پیمان محکم را نقض می‌کردند و تعامل مثبت را بر نمی‌تافتند. در زمان ائمه معصومین علیهم‌السلام نیز که فرق اسلامی در حال شکل‌گیری و گسترش بود، جلوه‌های ارتباط با فرق گوناگون؛ به‌ویژه در دوره امامان صادقین علیهم‌السلام که کرسی‌های درس و مناظره به‌گونه‌ای گسترده شکل گرفته بود، مشهود بوده است.

پیگیری اندیشه تعامل، در زمانی که تصویر هراسناکی از اسلام در حال نمایش است و اندیشه اسلام‌هراسی در گستره وسیعی در حال اشاعه است، می‌تواند روزه‌های ارتباط مثبت و گفت‌وگو میان فرق را بگشاید. متأسفانه، تصویری که فرق ضاله‌ای چون وهابیت و گروه‌های تکفیری از اسلام نمایش می‌دهند، تنها نمادی از توحش و افسارگسیختگی جاهلی است و در این موقعیت، یادآوری دوران تعامل و گفت‌وگوی اسلام و احیای سنت تعامل علمی و فرهنگی، می‌تواند فضایی متفاوت و پذیرفتنی ارائه کند.

تعامل عالمان شیعه و اهل سنت در موضوعات مختلفی چون علم و فرهنگ، وجود داشته و هریک از دو نوع تعامل علمی و فرهنگی نیز از طرق و شیوه‌های گوناگون قابل پیگیری است. در کتاب حاضر، اقسام مختلف تعامل در دو حوزه علمی و فرهنگی مورد مطالعه قرار گرفته و ارتباط چشمگیر علما از قرن چهارم تا چهاردهم هجری به تصویر کشیده شده است. در میانه این قرون، عالمان بزرگی چون شیخ مفید، شیخ طوسی، سید مرتضی، سید رضی، ابن شهر آشوب، قطب‌الدین شیرازی، ابن فوطی و فلاسفه و متکلمان بنامی چون میرشریف جرجانی، میرداماد، میرفندرسکی، شیخ اشراق و ملاصدرا حضور داشته‌اند که هریک کتب فراوان در موضوعات مختلف قرآنی، حدیثی، فقهی و فلسفی نگاشته و برخی از آنان، صاحب مکاتب علمی ماندگاری بوده‌اند و در تکنون اندیشه علمی خویش از محضر علمای بلاد بهره می‌بردند و از طریق کرسی‌های درس و مناظره، اندیشه خویش را گسترش می‌دادند یا به جرح و تعدیل افکار می‌پرداختند.

در پایان، لازم می‌دانیم مراتب سپاس و قدرانی خویش را از همه عزیزانی که در به ثمر رسیدن این اثر کوشیده‌اند، ابراز کنیم؛ به‌ویژه مسئولان و دست‌اندرکاران پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ و مدیریت محترم پژوهشکده علوم اسلامی، جناب حجت‌الاسلام دکتر عزالدین رضائزاد و ناظر علمی پروژه، جناب حجت‌الاسلام دکتر حسین عبدالمحمدی و کارشناس پژوهش، حجت‌الاسلام آقای مقصود بخشاوند که در طول تدوین اثر ما را مدد رساندند.

حسن احمدیان دلاویز

علی جدید بناب

محمد رضا ضیائی